

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПЛАНУВАННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

ТАТАРИН Назарій Миколайович - кандидат юридичних наук, виконуючий обов'язки завідувача відділення технічного захисту інформації з обмеженим доступом відділу режимно-секретного та документального забезпечення Львівського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3888-2104>

УДК 343.985

DOI 10.32782/LAW.UA.2021.1.34

У статті підкреслено, що досудове розслідування кримінальних правопорушень – це стадія кримінального процесу та невід'ємна складова кримінальної процесуальної діяльності. Вказано, що організація та планування розслідування як один із аспектів досудового розслідування є нормативно-регламентованою діяльністю уповноважених суб'єктів. Наголошено, що актуальним є питання про нормативно-правові підстави організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. З'ясовано, що розслідування кримінальних правопорушень є чітко регламентованою кримінальним процесуальним законодавством України діяльністю уповноважених суб'єктів, а організаційні аспекти їх функціонування досить часто врегульовуються нормативно-правовими актами підзаконного рівня. Визначено систему нормативно-правових підстав організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Встановлено, що система нормативно-правових підстав організації та планування розслідування кримінальних правопорушень представлена Конституцією України, міжнародними договорами, законодавчими (КПК України; закони України, які визначають правовий статус правоохоронних органів, у структурі яких функціонують органи досудового розслідування, а також організаційні засади їх діяльності; закони України, які визначають правовий статус і організаційно-правові засади діяльності інших суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження чи приймають у ньому участь (залучаються до нього); закони України, які визначають ор-

ганізаційно-правові засади боротьби з кримінальною протиправною діяльністю, а також регламентують питання забезпечувального характеру під час розслідування кримінальних правопорушень і судового розгляду) та підзаконними нормативно-правовими актами.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, нормативно-правові підстави, досудове розслідування, кримінальна процесуальна діяльність, нормативно-правові акти, організація розслідування, планування розслідування.

Постановка проблеми

Досудове розслідування кримінальних правопорушень – це стадія кримінального процесу та невід'ємна складова кримінальної процесуальної діяльності. А значить організація та планування розслідування як один із аспектів досудового розслідування є нормативно-регламентованою діяльністю уповноважених суб'єктів. У зв'язку з чим актуальним є питання про нормативно-правові підстави організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

Аналіз останніх досліджень

Питання про сутність, нормативно-правову регламентацію та особливості здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, а також криміналістичні рекомендації щодо оптимізації розслідування, зокрема за допомогою його організації та планування, часто до-

сліджують у своїх наукових працях учені-процесуалісти та криміналісти. Зокрема, вказану проблематику обирали в якості предмета наукового пошуку такі вчені, як П.В. Берназ, Г.І. Глобенко, В.А. Журавель, А.Г. Каткова, О.В. Мартовицька, О.В. Олішевський, О.В. Пчеліна, В.В. Романюк, С.М. Стахівський, Р.Л. Степанюк, О.Ю. Таттаров, Т.Г. Фоміна, Г.А. Хань, В.Ю. Шепітько та інші. Однак нормативно-правові підстави організації та планування розслідування кримінальних правопорушень висвітлені поверхнево, а раніше проведені дослідження втрачають свою актуальність у зв'язку з постійним оновленням законодавства України.

Метою статті є визначення нормативно-правових підстав організації та планування розслідування кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу

Як відомо, Основним Законом України є Конституція. Вказаним нормативно-правовим актом регулюються й відносини, які виникають, змінюються та припиняються під час організації та планування розслідування кримінальних правопорушень. Зокрема, в Конституції України закріплені «основні права, свободи та обов'язки людини і громадянина» (ст. ст. 21–68), а також визначено, що «в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» (ст. 8). Крім того, в Конституції зазначається, що «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України» (ст. 9). До того ж, у ст. 92 Основного Закону регламентовано, що «виключно законами України визначаються <...> судоустрій, судочинство, статус суддів, засади судової

експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства, нотаріату, органів і установ виконання покарань; основи організації та діяльності адвокатури» (п. 14 ч. 1 ст. 92) [1].

Окремо варто зазначити, що нормативно-правовою основою діяльності з розслідування кримінальних правопорушень взагалі та його організації і планування зокрема, безумовно, є міжнародно-правові акти. Більше того, про це чітко вказується в ст. 9 Конституції України [1]. Зокрема, з моменту проголошення незалежності Україна активно розпочала діяльність з гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародно-правовими стандартами в усіх сферах суспільного життя, в тому числі й правоохоронній. В якості прикладу наведемо наступні міжнародні договори, які були ратифіковані Україною та якими здійснюється регулювання суспільних відносин під час організації та планування розслідування кримінальних правопорушень: Європейська конвенція з прав людини 1950 року, Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції, ратифіковані 1997 року; Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року, ратифікована 1994 року; Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року, Додатковий протокол 1975 року та Другий додатковий протокол 1978 року до Конвенції, ратифіковані 1998 року; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, ратифікована 1998 року; Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства 1977 року, до якої приєдналася Україна 2000 року; і т. п. Також у контексті досліджуваного питання слід назвати такий міжнародний акт як «Статут міжнародної організації кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ», який набрав чинності для України на підставі постанови Кабінету Міністрів України «Про вступ України до Інтерполу»; у 2003 році було ратифіковано «Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» 1999 року; в 2007

році Україна приєдналася до «Другого Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, що стосується скасування смертної кари» 1989 року; в 2004 році ратифіковано із застереженнями і заявами «Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності», «Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності», «Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» 2000 року; в 2006 році були ратифіковані «Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією» 1999 року і «Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції» 2003 року.

Говорячи про міжнародні договори в сфері регулювання діяльності з організації та планування розслідування злочинів, варто згадати й двосторонні договори/міжурядові угоди, які уклала наша держава з іншими державами. Наприклад, у 1992 році укладено та ратифіковано «Договір про взаєморозуміння та співробітництво між Україною і Французькою Республікою»; в 1992 році було укладено «Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Естонською Республікою», який у подальшому було ратифіковано в 1993 році; в 1993 році підписано «Договір між Україною та Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах», який було ратифіковано в 1994 році; у 1994 році було підписано та ратифіковано «Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Литовською Республікою»; в 1995 році підписано та ратифіковано «Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах»; у 1995 році укладено «Угоду між Урядом України і Урядом Федеративної Республіки Німеччини про співробітництво в боротьбі з організованою злочинністю, те-

роризмом та іншими тяжкими злочинами»; тощо.

Крім того, з прийняттям нового КПК України продовжилася імплементація міжнародних і європейських стандартів у діяльність з розслідування кримінальних правопорушень узагалі й її організацію та планування зокрема. На це вказує й ратифікація Україною «Угоди про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з крадіжками автотранспортних засобів і забезпеченні їхнього повернення», «Угоди про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з торгівлею людьми, органами й тканинами людини», «Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво», приєднання України до «Конвенції про екстрадицію».

Організація та планування розслідування кримінальних правопорушень регулюється також законодавчими нормативно-правовими актами, основними з яких є:

– Кримінальний кодекс України, основні положення якого стосуються «встановлення порядку кримінального провадження на засадах пріоритетності прав і свобод людини; забезпечення реалізації принципів змагальності та рівності сторін обвинувачення і захисту у кримінальному процесі; вдосконалення й оптимізація процедур кримінального провадження та підвищення оперативності кримінального судочинства» [2, с. 12]. Більше того, «зазначений Кодекс став новою сходинкою на шляху до демократизації та гуманізації вітчизняного законодавства й приведення його у відповідність до високих європейських та міжнародних стандартів щодо захисту прав та свобод громадян. <...> В новий КПК України закладені такі новели, як введення технології дистанційних слідчих дій, електронного моніторингу осіб, яким суд обмежував право на пересування, використання засобів аудіо- та відео- фіксації» [3];

– закони України, які визначають правовий статус правоохоронних органів, у структурі яких функціонують органи досудового розслідування, а також організаційні засади їх діяльності: «Про Службу

безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про бюро економічної безпеки України»;

– закони України, які визначають правовий статус і організаційно-правові засади діяльності інших суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження чи приймають у ньому участь (залучаються до нього): «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про судову експертизу» і т. п.;

– закони України, які визначають організаційно-правові засади боротьби з кримінальною протиправною діяльністю, а також регламентують питання забезпечувального характеру під час розслідування кримінальних правопорушень і судового розгляду: «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», «Про доступ до судових рішень», «Про захист персональних даних», «Про безоплатну правову допомогу», тощо.

Проте, як відомо, чималий масив питань організаційного характеру знаходить своє врегулювання в нормативно-правових актах підзаконного, найчастіше відомчого, рівня. Не є винятком з цього правила й діяльність з організації та планування розслідування злочинів.

Приміром, Президент України в указі від 18.02.2002 року № 143/2002 «з метою поліпшення роботи правоохоронних та інших державних органів у галузі додержання прав і свобод людини і громадянина, захисту життя та здоров'я особи, підвищення рівня боротьби зі злочинністю, забезпечення громадського порядку в державі» визначає «заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і сво-

бод громадян» [4]. У той же час Кабінет Міністрів України на виконання ст. 10 цього указу задля вдосконалення такого аспекту організації розслідування злочинів як його науково-методичне забезпечення затверджує «Концепцію реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів». Причому «основною метою реформування є забезпечення концентрації і підвищення ефективності використання наукового потенціалу для функціонування правоохоронної системи шляхом створення ефективного механізму взаємодії її суб'єктів, запровадження ефективної системи координації наукової та науково-технічної діяльності, створення належних умов для впровадження результатів наукових досліджень у практику» [5].

Згодом, Президент України указом від 08.04.2008 року № 311/2008 затвердив «Концепцію реформування кримінальної юстиції», згідно з якою система кримінальної юстиції повинна реформуватися «у напрямі дальшої демократизації, гуманізації, посилення захисту прав і свобод людини відповідно до вимог міжнародних правових актів і зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством» [6]. Більше того, у вказаному нормативно-правовому акті наголошується, що «застарілим за своєю суттю залишається кримінальний процес. Намагання ухвалити новий Кримінально-процесуальний кодекс України без визначення його концептуальних засад, без створення нових стандартів діяльності органів системи кримінальної юстиції лише консервували чинну модель» [6]. При цьому велика увага при реформуванні кримінальної юстиції відводиться таким аспектам організації розслідування злочинів як «перебудові організаційно-функціональної структури кримінальної юстиції», «реформуванню процедури досудового розслідування», «реорганізації системи органів досудового розслідування, функціональному відмежуванню їхньої діяльності від діяльності розвідувальних і контррозвідувальних органів» [6].

Питання організації та планування розслідування злочинів врегульовувалися низкою відомчих нормативно-право-

вих актів, а саме: «Інструкція про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України», затверджена наказом МВС України від 11.09.2001 року № 785; «Порядок ведення Реєстру методик проведення судових експертиз», затверджений наказом Міністерства юстиції України від 02.10.2008 року № 1666/5; «Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України», затверджена наказом МВС України від 10.09.2009 року № 390; «Інструкція про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження», затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19.08.2019 року № 2599/5; «Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України», затверджене наказом МВС України від 20.05.2020 року № 405; «Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 27.04.2020 року № 357; «Зміни до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», затверджені наказом МВС України від 28.05.2020 року № 420; «Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення», затверджене наказом Офісу Генерального прокурора від 30.06.2020 року № 298; тощо.

Висновки

Отже, система нормативно-правових підстав організації та планування розслідування кримінальних правопорушень представлена Конституцією України, міжнародними договорами, законодавчими

(КПК України; закони України, які визначають правовий статус правоохоронних органів, у структурі яких функціонують органи досудового розслідування, а також організаційні засади їх діяльності; закони України, які визначають правовий статус і організаційно-правові засади діяльності інших суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження чи приймають у ньому участь (залучаються до нього); закони України, які визначають організаційно-правові засади боротьби з кримінальною протиправною діяльністю, а також регламентують питання забезпечувального характеру під час розслідування кримінальних правопорушень і судового розгляду) та підзаконними нормативно-правовими актами.

Література

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Маляренко В., Шаповалова О. Новий кримінальний процесуальний кодекс України: переваги та недоліки. *Право України*. 2012. № 10. С. 9–19.
3. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: нова сходинка на шляху до гуманізації вітчизняного законодавства. *Закон і Бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/print/21403-noviy_kriminalniy_procesualniy_kodeks_ukraini_nova_shodinka_.html.
4. Про заходи щодо подальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян: указ Президента України 18.02.2002 № 143/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 8. Стор. 85. Ст. 331.
5. Про затвердження Концепції реформування наукової та науково-технічної діяльності в системі правоохоронних органів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 № 649-р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 47. Стор. 333. Ст. 2170.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: указ Президента України від 08.04.2008 № 311/2008. *Урядовий кур'єр*. 2008. № 72.

SUMMARY

The article emphasizes that the pre-trial investigation of criminal offenses is a stage of the criminal process and an integral part of criminal procedural activity. It is indicated that the organization and planning of the investigation as one of the aspects of the pre-trial investigation is a normative and regulated activity of the authorized subjects. It was emphasized that the question of the regulatory and legal basis of the organization and planning of the investigation of criminal offenses is relevant. It was found that the investigation of criminal offenses is an activity of authorized subjects clearly regulated by the criminal procedural legislation of Ukraine, and the organizational aspects of their functioning are quite often regulated by normative legal acts of the sub-legal level. The system of regulatory and legal grounds for the organization and planning of investigation of criminal offenses has been defined. It has been established that the system of regulatory and legal bases for the organization

and planning of the investigation of criminal offenses is represented by the Constitution of Ukraine, international treaties, legislative (CPC of Ukraine; laws of Ukraine that determine the legal status of law enforcement agencies, in the structure of which pre-trial investigation bodies function, as well as the organizational principles of their activities ; laws of Ukraine, which determine the legal status and organizational and legal principles of the activity of other entities that conduct criminal proceedings or take part in it (involved in it); laws of Ukraine, which determine the organizational and legal principles of combating criminal illegal activities, and also regulate issues of a security nature during the investigation of criminal offenses and court proceedings) and bylaws.

Key words: normative and legal regulation, normative and legal grounds, pretrial investigation, criminal procedural activity, normative and legal acts, investigation organization, investigation planning.